

Отже, процес формування естетичного ставлення учнів початкових класів до хореографічної діяльності та мотивації до естетичного втілення тілесних проявів буде ефективним, якщо реалізовуватиметься за такими напрямками: відповідність хореографічної діяльності художнім інтересам дітей та врахування їхніх вікових особливостей, наповнення змісту хореографічної діяльності сучасними формами танцювального мистецтва, використання аудіовізуальних та технічних засобів навчання, ознайомлення учнів з творчістю видатних митців хореографії, спільний перегляд танцювальних відеоматеріалів з наступним обговоренням їх змісту. Наступним етапом нашої роботи вважаємо визначення форм та методів хореографічної діяльності, що сприятимуть формуванню найважливіших сфер естетичної вихованості молодших школярів, стимулюватимуть їхні психофізичні прояви та формуватимуть естетично-ціннісне ставлення до творчої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутенко В. Г. Художньо-естетична освіта молоді та шляхи її модернізації / В. Г. Бутенко // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. ст. Серія : Педагогічні науки / голов. ред. Л. І. Міщик. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2005. – С. 18–23.
2. Джола Д. М. Теорія і методика естетичного виховання школярів: навчально-методичний посібник / Д. М. Джола, А. Б. Щербо ; Інститут змісту і методів навчання. – К. : ІЗМН, 1998. – 392 с.
3. Шевченко Г. П. Естетичне одухотворення студентської молоді / Г. П. Шевченко // Педагогічна і психологічна науки в Україні : Т. 4. – К. : Педагогічна наука, 2007. – С. 215–226.
4. Чурпіта Т. М. Соціально-педагогічні проблеми розвитку творчої уяви молодших школярів засобами хореографічного мистецтва (на матеріалі використання казок) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Чурпіта Тетяна Миколаївна ; Київський держ. ун-т культури і мистецтв. – К., 1998. – 173 с.
5. Коваль П. М. Педагогічні засади розвитку особистісних якостей молодших школярів засобами ритміки і хореографії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Коваль Петро Миколайович ; Прикарпатський університет ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 1998. – 182 с.
6. Комаровська О. Музика, театр, хореографія у позаурочний час / О. Комаровська // Шкільний світ. – 2005. – № 32. – С. 13–18.

УДК 111.852:792

ФАКТОРИ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Гончаренко Ю.В., к. пед. н., доцент, Гудко І.І., студент

Запорізький національний університет

У статті на основі аналізу педагогічної, психологічної та мистецтвознавчої літератури визначаються фактори, які сприяють виникненню художньо-естетичного сприйняття театрального мистецтва.

Ключові слова: художньо-естетичне сприйняття, естетичні емоції, театральне мистецтво, особистість.

Гончаренко Ю.В., Гудко И.И. ФАКТОРЫ ХУДОЖЕСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПРИЯТИЯ ТЕАТРАЛЬНОГО ИСКУССТВА / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье на основе анализа педагогической, психологической и искусствоведческой литературы определяются факторы, которые способствуют возникновению художественно-эстетического восприятия театрального искусства.

Ключевые слова: художественно-эстетическое восприятие, эстетические эмоции, театральное искусство, личность.

Goncharenko J.V., Gudko I.I. FACTORS OF AN ART-AESTHETIC PERCEPTION OF THEATRICAL ART / Zaporizhzhya national university, Ukraine

In an article based on an analysis of pedagogical, psychological and artistic literature determined by factors that contribute to the occurrence of an art-aesthetic perception of theatrical art.

Key words: the art-aesthetic perception, aesthetic emotions, the theatrical art, personality.

Демократична форма існування нашої країни накладає свій вагомий відбиток на мистецтво. У Середньовіччі мистецтво цілковито підкорялося церкві, за радянських часів – державі, а сьогодні суспільство виступає його «замовником». Світова тенденція визначає сучасне мистецтво як соціально-критичне. Саме тому можна сказати, що мистецтво, зокрема театральне, на сьогодні відіграє важливу роль у формуванні будь-якого суспільства [6].

У довідковій літературі визначено поняття «театр». Цей термін трактується як вид мистецтва, що відображає дійсність у художніх сценічних образах. Театр — мистецтво синтетичне, поєднує драматургію, творчість актора, режисера, музику, живопис, архітектуру, танці, співи. Театрально-глядацькі відносини поєднують у собі всі функції театрального мистецтва: соціологічну, естетичну, гносеологічну, комунікативно-психологічну та ін [7].

Багато педагогів та психологів, таких як Н.Б. Берхін, Л.С. Виготський, П.М. Якобсон, розглядали художньо-естетичне сприйняття різних видів мистецтва. Але проблема естетичної функції та художньо-естетичного сприйняття саме театрального мистецтва досліджена не досить глибоко. Тому мета статті полягає у визначенні та аналізі факторів художньо-естетичного сприйняття театрального мистецтва [8].

У наукових працях багатьох учених зазначається, що особливим видом естетичного сприйняття є художнє сприйняття різних творів мистецтва. Головним у цьому процесі є переживання людиною естетичного задоволення, яке сприяє виникненню естетичної реакції на витвір театрального мистецтва [5].

За визначенням Н.Б. Берхіна, основою естетичної реакції є викликані мистецтвом афекти, що сприймаються нами зі всією реальністю і силою, але знаходять собі розряд у тій творчій діяльності, що вимагає від людини сприйняття мистецтва. Завдяки цьому центральному розряду надзвичайно затримується і пригнічується зовнішня моторна сторона афекту, і тоді людині здається, що вона переживає тільки примарні почуття. На цій єдності почуттів і фантазії засновується будь-яке мистецтво. Його особливістю є те, що воно, викликаючи в нас протилежно спрямовані афекти, затримує, завдяки початку антитези, моторний вираз емоцій. Зіштовхуючи протилежні імпульси, знищує афекти змісту афектами форми, приводячи до вибуху та розряду нервової енергії. У цьому перетворенні афектів, у вибуховій реакції, що призводить до розряду тих емоцій, які тут же були викликані, полягає катарсис естетичної реакції, що є найвищою формою трагізму, котрий очищує і просвітлює глядача театральної вистави.

У психології існує поняття про стереотипи сприйняття. Вивчаючи роботи Л.Г. Жабицької, можна зробити висновок, що характер ставлення людини до твору театрального мистецтва повною мірою залежить від кількох моментів, які зазвичай людиною не усвідомлюються. Це звички сприйняття, відомі схеми розуміння і тлумачення відносин між людьми, стереотипи сприйняття, надбані в процесі життєвої практики [3].

Н.А. Кушаєв вважає, що у процесі художнього сприйняття твору театрального мистецтва окремі елементи вистави у структурованому контексті з'єднуються і виступають у вигляді певних цілностей, частин закінченого твору, які складаються в систему образів. Ці елементи впливають на формування в особистості людини цілісного враження від самої вистави. Цілісний процес художнього сприйняття іноді здійснюється досить швидко і проходить без усвідомлення низки істотних ланок, виступає у свідомості людини у формі цілісного результату – у вигляді оцінок, думок, переживань [4].

На нашу думку, сприйняття театрального мистецтва, як і будь-якого іншого виду мистецтва, може досягати різного ступеня складності і повноти. Таке сприйняття театральної вистави залежить, перш за все, від автора п'єси, який намагається вплинути на свідомість глядача, розбурхати його почуття, а також від назви, структури, режисера, постановки, акторів, повного арсеналу засобів театральної виразності, які спрямовані на вирішення стратегічного завдання автора п'єси.

Аналіз мистецтвознавчої літератури дає змогу зазначити, що театральна вистава прагне впливати всім комплексом своїх засобів на духовний світ людини за допомогою спеціально побудованого віддзеркалення життя, яке в ньому відбите. Художній твір – це сукупність естетичних знаків, спрямованих на збудження емоцій особистості людини. Але змістовний відгук, що збагачує духовний світ людини, може викликати тільки справжній витвір мистецтва. Сприйняття твору мистецтва передбачає як сприйняття його змісту (що зображено), так і форми (як зображено), які породжують відповідні емоції: емоції форми та емоції змісту.

Н.Б. Берхін стверджував, що сприйняття людини може проходити кілька етапів – від поверхневого сприйняття до усвідомлення сутності, глибинного змісту твору мистецтва. Екстраполюючи вищезазначене твердження вченого щодо виникнення сприйняття в площину театрального мистецтва, можна зазначити, що сприйняття театральної вистави відбувається за тією ж структурою. Тож перший етап – початкове осмислення вистави: що зображено, які предмети, які декорації, персонажі, світло, костюми, гримування, стосунки між героями тощо. На другому етапі відбувається споглядання вистави, занурення в чуттєву стихію театрального дійства. Прагнення сприйняти чуттєве багатство, дане в театральному творінні, спеціально його відчуті є істотною особливістю художнього сприйняття. Це прагнення створює основи для переживання чуттєвої краси вистави, її фарб, форм, звуків, їхніх тонких нюансів. Таке занурення забезпечує наступний етап – сприйняття художнього образу у виставі, осягнення його сутності: особистість сприймає не просто актора, котрий відображає людину, а образ героя або мислителя. Саме на цій сходинці сприйняття виникає жива, усвідомлена реакція на витвір мистецтва того, хто сприйняв, пізнав художній образ. Тож можемо зазначити, що мислення людини в

процесі осягнення художнього образу залежить, по-перше, від сприймаючої особи, її ставлення до життя і людей, масштабності художнього мислення, по-друге, від характеру театрального образу, його ідейного навантаження. На цій сходинці сприйняття в характер осмислення і переживання того, що створили і виразили актор, режисер, драматург тощо, може включитися весь світ моральних почуттів людини [1].

Досліджуючи роботи Л.С. Виготського, можна стверджувати, що сприйняття театрального мистецтва значною мірою залежить від сприймаючої особи: її особистісних якостей, підготовленості до такого сприйняття, характеру естетичного досвіду, кола інтересів, установки тощо. В установці сприйняття міститься очікування емоцій, передбачення певного роду вражень, отримання насолоди від зустрічі з прекрасним. І приміщення відіграють дуже велику роль у сприйнятті, створюють спеціальні умови. У разі відсутності очікуваних емоцій людина відчуває невдоволення, розчарування.

Також вчений у своїй праці «Аналіз естетичної реакції» стверджує, що емоції, які людина отримує в процесі естетичного сприйняття, кардинально відрізняються від емоцій, що народжуються за звичайних життєвих обставин. Такі емоції відбиваються в особливому контексті свідомості особистості. Тому печаль, обурення, смуток, які виникають при сприйнятті театральної вистави, забарвлюються інакше, ніж тоді, коли вони виникають у контексті реальних людських відносин. Але естетичні почуття можуть з'явитися лише за умов, коли людина віддається враженню від споглядання певної вистави та готова співпереживати її дійству.

Спираючись на наукові праці Л.С. Виготського, А.В. Петровського та М.Г. Ярошевського, можна визначити зміст поняття естетичних емоцій. По-перше, вони виникають тільки в контексті художнього сприйняття, мають певні особливості їх переживання. Людина усвідомлює, що вона тільки співпереживає, а не є учасником подій. Естетичні емоції не пригнічують людину, як, скажімо, реальний жах, а відчуються з елементом відомої відчуженості. По-друге, незважаючи на всю різнобарвність естетичних емоцій, на їх різний зміст і силу, у них завжди присутня естетична радість, естетичне задоволення. Усвідомлення людиною обумовленості своїх переживань контекстом сприйняття не виключає можливого впливу цих емоцій на особистість. Під впливом естетичних емоцій людина здатна відчути душевне очищення від дрібних особистісних прагнень і почуттів. У цій очищаючій дії від різних переживань, що виникли від сприйняття театральної вистави полягає особлива радість, радість незвичайного пізнання, що з'являється в процесі художнього сприйняття театрального мистецтва.

Таким чином, у процес переживання з приводу сприйнятого включається особистість людини з властивими оцінками, ідеалами, моральними переконаннями, уявленням про своє призначення. Це актуалізується під час перегляду вистави, народжує живе ставлення до сприйнятого. Разом із тим це ставлення теж може у свою чергу змінитися під впливом отриманого враження від споглядання краси театрального дійства [2,5].

Узагальнюючи дослідження вчених з цієї проблеми, можемо зазначити, що художнє сприйняття театрального мистецтва – структурований і одночасно цілісний процес. Конкретний процес сприйняття театральної вистави у всіх людей має індивідуальний характер, відрізняється як за рівнем емоційної сприйнятливості, так і характером змісту уявлень, що виникають у цьому процесі. Аналіз праць учених дає можливість визначити фактори сприйняття саме театрального мистецтва: емоційний досвід людини, інтереси, естетичний смак, властивий людині тип сприйняття, рівень емоційного розвитку людини, фізичний та психологічний стан у момент сприйняття, умови, за яких протікає цей процес, установки на сприйняття, здатності людини до повноцінного сприйняття театрального мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рудницька О. Світоглядна функція мистецтва / О. Рудницька // Мистецтво та освіта. – 2001. – №3. – С. 10-13.
2. Философский энциклопедический словарь / [Подготовили А. Л. Грекулова и др.]; Редкол.: С. С. Аверинцев и др. - 2-е изд. - М. : Сов. энцикл., 1989. – 814 с.
3. Якобсон П.М. Психология художественного творчества / Якобсон Павел Максимович. – М.: Знание, 1971. – 48 с.
4. Психология : Словарь / [Абраменкова В. В. и др.]; Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. - 2-е изд., испр. и доп. - Москва : Политиздат, 1990. - 494с.
5. Жабицкая Л.Г. Чтение служит таланту: О специфике восприятия художественной литературы писателем / Л.Г. Жабицкая // Проблемы комплексного изучения восприятия художественной литературы : сборник научных трудов. – Калинин: КГУ, 1984. – 17 с.
6. Кушаев Н.А. Основы эстетического воспитания / Н.А. Кушаев. – М.: Просвещение, 1986. – 240 с.
7. Берхин Н.Б. Общие проблемы психологи искусства / Н.Б. Берхин. – М. : Знание, 1981. – 64 с.

8. Выготский Л.С. Психология искусства : Анализ эстетической реакции / Выготский Лев Семёнович. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 480 с.

УДК 159. 923. 2 : 159. 942. 2

САМОСТАВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЕМОЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ САМОСВІДОМОСТІ

Горбатих В.В., аспірант

Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України

В статті автор розглядає питання про дослідження такого феномена як самоставлення особистості. Акцент у статті був зроблений на розкритті самоставлення особистості як емоційного компоненту самосвідомості.

Ключові слова: ставлення, самоставлення, емоційно-ціннісне ставлення до себе, узагальнена самооцінка, самоповага, емоційний компонент самопізнання.

Горбатых В.В. САМООТНОШЕНИЕ ЛИЧНОСТИ КАК ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ КОМПОНЕНТ САМОСОЗНАНИЯ / Институт психологии им. Г.С. Костюка АПН Украины.

В статье автор рассматривает вопрос об исследовании самоотношения личности. В статье акцентируется внимание на раскрытии самоотношения личности как эмоционального компонента самосознания.

Ключевые слова: отношение, самоотношение, эмоционально-ценностное отношение к себе, общая самооценка, самоуважение, эмоциональный компонент самосознания.

Gorbatih V.V. SELF-ATTITUDE OF PERSONALITY AS THE EMOTIONAL COMPONENT OF SELF-CONSCIOUSNESS / Institute of psychology of G. S. Kostyuck , Ukraine.

In the article the author dwells upon the question of the investigation of self-attitude of personality. In the article the author tries to draw attention to the problem of opening of self-attitude of personality as the emotional component of self-consciousness.

Key words: attitude, self-attitude, emotionally-valued attitude to oneself, general self-evaluation, self-esteem, emotional component of self-consciousness.

Дослідження питання самоставлення особистості є традиційною психологічною проблемою, яка і на сьогоднішній день є актуальною.

Значні перетворення, які відбуваються в соціально-економічному, політичному, культурному житті негативно позначаються на характері родинного та суспільного виховання сучасної людини. Сьогодні воно базується на прагматичних потребах, діловому спілкуванні та інтенсивній інтелектуалізації, і зовсім мало уваги приділяє розвитку внутрішнього світу особистості, який є джерелом переживань та важливої складової психологічної своєрідності людини. Таке стихійне пізнання особистістю себе, власних переживань та здібностей призводить до ускладнення становлення самоставлення, що впливає на її соціальну активність, життєву позицію та ціннісні-орієнтації.

Проблему самоставлення досліджували такі вчені, як Б. Ананьєв, І. Кон, О. Леонтьєв, В.М'ясіщев, В. Столін, К. Роджерс, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе, І. Чеснокова, Д. Ельконін. Їхні праці зробили вагомий внесок у розробку основних теоретичних положень проблеми самоставлення особистості. Але на сьогоднішній день немає однозначного визначення поняття «самоставлення». Відсутність чіткої термінології привела до того, що значення використаних термінів більшістю авторів не розрізняються, вони найчастіше вживаються як синоніми. У зв'язку з цим нам необхідно дослідити феномен самоставлення.

Відповідно до цього **мета нашої статті** - проаналізувати підходи щодо визначення феномена самоставлення особистості.

Аналіз феномена самоставлення обов'язково передбачає визначення поняття ставлення особистості.

В сучасній психологічній науці вважається, що поняття «ставлення» є найбільш змістовною для визначення конкретної особистості. На думку С. Рубінштейна, становлення особистості є розвитком її нових ставлень до навколишнього світу, а міра їх сформованості і визначеності є мірою зрілості особистості. Такої ж думки що до визначення категорії «ставлення» має Б. Ананьєв. Він наголошував на ролі ставлення людини до себе як одного із важливих чинників виникнення і стабілізації цілісності особистості.